

СТАНОВИЩЕ
за дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен „доктор“

Област на висше образование:	3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление:	3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Теория на научната информация – информационно обслужване)
Тема на дисертационния труд:	Системите за проследяване и анализ на научни цитирания като инструмент за оценка развитието на академичните изследвания
Автор на дисертационния труд:	Росен Красимиров Стефанов
Научен ръководител:	доц. д-р Елица Иванова Лозанова-Белчева
Автор на становището:	доц. д-р Красимира Минкова Иванова Институт по математика и информатика при БАН
На основание на:	Заповед на Ректора на СУ № РД 38-296/17.07.2020 г.

Становището е изготвено в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото приложение (ППЗРАСРБ) и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Представени са ми следните документи на електронен носител:

- автобиография;
- дисертационен труд (245 стр., от които 200 стр. основен текст и 45 стр. списък на използвана литература и мрежови ресурси и приложения);
- автореферат (40 стр.);
- списък на научни публикации по темата на дисертацията.

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА АВТОРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Росен Стефанов има бакалавърска степен по специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и магистърска степен по специалност „Information and library studies“ от Robert Gordon University, Aberdeen.

Зачислен е като редовен докторант към катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ на Философския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ за периода 15.07.2015-15.07.2019 (Заповед за зачисляване РД 20-1113/14.07.2015, удължение с 1 г. със

Заповед РД 20-815/17.05.2018). Отчислен е с право на защита в рамките на срока поради положени докторантски минимума и изпълнен индивидуален план (Заповед за отчисляване РД-20-1214/10.07.2019). След по-малко от година Росен Стефанов е представил своя проект за дисертационен труд и на 25.06.2020 г. е проведена вътрешната защита, на която Катедреният съвет е взел решение за допускане до публична защита.

Според представената информация са спазени всички изисквания на Закона и съответните правилници. Въпреки че Росен Стефанов защитава по процедурата съгласно Закона преди неговата промяна през 2018 г., представените от него публикации, свързани с темата на дисертацията, покриват новите минимални национални изисквания според ППЗРАСРБ – Росен Стефанов представя 4 самостоятелни публикации в издания, които са регистрирани в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране (което по таблицата на ППЗРАСРБ за област 3.5 е еквивалентно на 40 точки при изискуеми 30 точки) и още една в съавторство, която към момента е под печат.

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представената дисертация е посветена на актуален и социално значим проблем от областта на библиометрията, свързан с ролята на цитатните индекси като метод за оценка на научната публикационна продукция.

Росен Стефанов много ясно е формулирал **обектът на изследването** – информационните системи за цитатен анализ (обхват, политика за подбор на публикации и функционални възможности за отразяване на научноизследователската дейност) и **предметът на изследването** – средствата, използвани за провеждане на цитатен анализ, и възможността за тяхното приложение на национално ниво при оценяване на научните публикации в България. Изхождайки от темата ясно е поставил **основните цели** на дисертацията – (1) анализирайки използвания инструментариум в международните системи за проследяване и анализ на научните цитирания да установи предимствата, недостатъците и дефицитите на тези системи при прилагането им в национален контекст; (2) на базата на тези изводи да разработи теоретико-приложен модел за български цитатен индекс, отразяващ български научни издания и публикации в научни области и направления, които са изключени или непълноценно отразени в международните цитатни системи. За осъществяването на тези цели той е набелязал ясни и логически последователни задачи, изпълнението на които са отразени в основния текст на дисертационния труд, който се състои от три глави, визиращи съответно (1) обзор на системите за проследяване и анализ на цитирания, (2) възможности, предизвикателства и проблеми, възникващи при използването на цитатни индекси за оценяване на научните изследвания; (3) системи за научно цитиране в България, където е и предложеният от Росен Стефанов модел за изграждане на български цитатен индекс.

Използван е богат набор от литературни източници и мрежови ресурси (общо 268 референции), а допълнителните приложения (общо 6) са в подкрепа на основния текст и усилват неговото значение, показвайки задълбоченост и последователност в провеждането на

изследването. Особено полезен е включеният терминологичен англо-български речник с 35 понятия (Приложение 6), свързани с темата, събрани и преведени от Росен Стефанов.

Изложението е добре структурирано и ясно. Отделните елементи на текста са много добре свързани. По-конкретно за отделните глави и приносите на Росен Стефанов:

Първа глава е посветена на дефинирането на понятието цитатна система, проследяване на историческото развитие, както и обстойно разглеждане на структурата, критериите за подбор и използваните показатели от няколко цитатни системи с международен, регионален и национален обхват. Изборът на цитатните системи е добре обоснован, анализът е задълбочен, изводите от извършеното обзорно проучване са точни и представляват добра основа за по-нататъшното развитие на работата.

Във втора глава се разглеждат от една страна основните функции на цитатните индекси спрямо вида на техните потребители, но от друга страна вторично появилата се външно вменена роля на метод за оценяване на качеството на труда на отделни изследователи и научни организации. Това изкривяване на смисъла на цитатните индекси води до появата на манипулативни практики, целящи увеличаване на цитатните показатели на изданията (цитиране под натиск и цитатно натрупване, базирано на цитатни картели) и съответни контрареакции от страна на създателите на цитатните системи за откриване и блокиране на такива практики. Росен Стефанов обективно представя недостатъците, породени от така вменената роля на цитатните индекси и умело анализира причинно-следствените връзки, довеждащи до появата на тези манипулативни явления. Тук той разглежда и друга манипулативна практика – лъжливи цитатни индекси, като обстойно анализира страниците на три такива системи по избрани от него обективни критерии. Естествено, борбата с манипулативните практики може да е срещу самата практика или срещу явлението, довело до създаването ѝ – затова Росен Стефанов разглежда и инициативите за алтернативни оценки на изследователската дейност.

Трета глава е посветена на развитието, проблемите и възможни решения на системите за научно цитиране в България. В началото Росен Стефанов представя много добър анализ на присъствието на български списания в Scopus и Web of Science, след което представя предшестващи и текущи проекти, свързани със създаване на български цитатни индекси. Спирайки се на нормативните актове, чрез които оценката на научноизследователската дейност на отделни изследователи и висши учебни заведения в България е обвързана с цитатните индекси Web of Science и Scopus, след анализ по критериите на рейтинговата система на висшите училища в България, Росен Стефанов стига до явното съответствие между оценките на висшите училища и покритието на съответните научни направления в двете световни бази. А по-нататъшният анализ на представяне на научните направления в Web of Science и Scopus показва ограничеността на използването им като средства за цитатен анализ на научни публикации от полетата на обществените и хуманитарни науки поради спецификата на научната продукция в тях.

Другата основна част в трета глава е посветена на предложението от Росен Стефанов концептуален модел на Български цитатен индекс. По мое мнение това можеше да бъде

оформено в отделна глава, доколкото представлява един от основните му приноси. Авторът детайлно обсъжда възможните варианти за избор на типове публикации, тематичен обхват, критерии за подбор на индексирани издания, нива на достъп, формат на библиографските и нормативни данни, комуникационен протокол, методи за провеждане на информационно търсене. При избора на типовете публикации той се ограничава до научни статии, научни обзори и материали от конференции, с което осигурява единност на системата, но, според мене, игнорирайки монографиите се губи възможността да се отрази спецификата на хуманитарната област, което е част от целта на изграждането на индекса. По същата причина считам, че и предлагането от страна на системата на десетгодишен показател би било полезно с цел последващ анализ на областта, потвърдено и от обзора на автора върху наблюденията на други изследователи за хуманитарните области.

При избора на формат за библиографските и нормативни данни и комуникационен протокол Росен Стефанов правилно залага на два основни критерия – модерност (XML-съвместимост като основен използван в момента метазик за данни) и стабилност (сходство и съвместимост с широко използваните досега протоколи в областта). Считам, че описанието на операциите по провеждане на информационно търсене можеше да е по-лаконично, доколкото другите части на системата не са коментирани в такива детайли, а и не е нужно за описанието на предложения концептуален модел. Но това не значи, че изборът на този протокол също не е удачен и добре обоснован.

Изобщо цялата работа на Росен Стефанов се откроява с едностилите, широта на анализа, обосноваването на заключенията и изборите.

ОЦЕНКА ЗА АВТОРЕФЕРАТА КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Авторефератът отразява същността на дисертационния труд, основните приноси, както и работата на Росен Стефанов по изпълнението на задачите на докторантурата.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Аз съм съгласна с оценката на автора по отношение на приносите на неговия дисертационен труд.

В теоретичен план като приноси се открояват: анализът на развитието на цитатните системи и предизвикателствата, които възникват, при натоварването им с вторична роля за оценка на научните постижения; очертаването на проблемите при използването на международните цитатни индекси за оценката на българската научноизследователска дейност, особено в областта на хуманитарната сфера; анализът на различните практики на злоупотреба с цел нагаждане към получаване на добри библиометрични показатели.

В практически план основният принос е разработката на концептуален модел за изграждане на български цитатен индекс в областта на обществените и хуманитарните науки. Полезен е и предложението от автора англо-български терминологичен речник с основни термини, свързани с цитатните системи и показатели.

ПУБЛИКАЦИИ И ДРУГИ ДЕЙНОСТИ, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Росен Стефанов представя четири самостоятелни публикации и една съвместна (под печат) в издания, включени в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране. С изключение на последната останалите са достъпни в Интернет, откъдето се запознах със съдържанието им. Те отразяват съществени елементи от изследванията по дисертацията и засягат актуални въпроси, свързани с възможностите, но и опасностите от използването количествени мерки за качествени оценки, неотчитането на особености при цитатната активност, както и злоупотребите, които възникват като естествена реакция на социума като всяка хаотична система от втори ред (при хаотичните системи от втори ред прогнозите влияят на развитието на системата [Ю. Харари, 2016, Sapiens: Кратка история на човечеството]).

Участвал е с доклади на Докторантските четения през 2016, 2017 и 2018 г., където е представял части от тези изследвания.

В творческата си автобиография Росен Стефанов посочва и участие в научния колектив на проект към ФНИ „Проектиране и разработване на прототип на информационна система *Указател за цитируемост на публикации от български автори (обществени науки)*“, като основните му задачи са били свързани с анализа на добри чуждестранни практики в изработването на национални цитатни системи, свързано и с работата по дисертацията.

БЕЛЕЖКИ КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Нямам съществени бележки към дисертационния труд.

В първата от статиите в списъка с публикации към дисертационния труд имаше неправилно използване на термина академик, но в текста на дисертацията забелязах, че това е поправено.

За фиг. 1 е използвана циклична схема, която не съответства на описвания процес (процесът е линеен с възможни стрелки за връщане в предишни фази, но не цикличен).

В графиката на фиг. 2 има нечетими полета.

В графиката на фиг. 4 полето "WoS/Scopus" е по-коректно да е "WoS & Scopus" (символът "/" се използва по-скоро като "или", а не като "и").

В критериите към библиографските данни изискването цитираните български източници да бъдат транслитерирани на латиница би довело до съвместимост с бих казала остарелите вече изисквания на WoS и Scopus, но ще породи статии с не особено четим вид. При развитието на съвременните системи автоматичното транслитериране не представлява проблем, а даже би довел до допускането на по-малко грешки.

От описанието в таблица 7 излиза, че последният валидиращ записите, е издателят. Това така ли е?

Предлаганите формули за двугодишен и петгодишен БЦФ (пример 7 и пример 8) според мене са сгрешени. По-логично е делението на 2 да е след затварящата скоба.

На мене лично не ми допада превода на термина „coercive citation“ „самоцитиране под натиск“, а не като „цитиране под натиск“. Между впрочем в речника преводът е „цитиране под натиск“. Въпреки, че авторът пояснява, че става дума за самоцитиране за изданието, а не за авторите, всеки път като чета термина асоциирам с това, с което обикновено сме свикнали да го възприемаме.

И накрая имам един дискуссионен въпрос: в четвъртата статия от списъка в заключението се казва „Научните издания трябва да се индексират само в признати национални и международни цитатни индекси, чиято легитимност не е под въпрос“. Въпросът ми е по-общ – наистина ли съществува обективна институция и критерии, които да определят кое е истинско и кое е фалшиво. Или това е просто един интересубективен феномен.

За мене беше удоволствие да се запозная с текста на дисертацията. Считам, че изследването е изключително полезно и се надявам Росен Стефанов да продължи работата си в направлението по оценка на изследователската работа както с количествени показатели, като тук разгледаните цитатни индекси и алтернативни метрики, така и с новозараждащите се качествени оценки.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“. Представената работа показва, че дисертантът притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения за извършване на научни изследвания и прилагането им в практиката. Поради това давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на **Росен Красимиров Стефанов** в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Теория на научната информация – информационно обслужване).

31.08.2020 г.

гр. София

Автор на становището:

доц. д-р Красимира Минкова Иванова